

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Євгеній ПРИСТУПА, Наталія СЕМЕНОВА, Орест ГІЛЕТА

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

THEORETICAL ANALYSIS OF THE REINTEGRATION OF WAR VETERANS THROUGH PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS

Yevhenii PRYSTUPA, Nataliia SEMENOVA, Orest GILETA

Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine

Анотація.

В умовах сучасних військових конфліктів проблема соціальної адаптації та психологічної реабілітації ветеранів є одним з найважливіших завдань, що стоїть перед суспільством і державою. Повернення військовослужбовців до цивільного життя супроводжується численними викликами, серед яких фізичні травми, психоемоційні розлади, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а також труднощі з відновленням соціальних зв'язків і професійною реінтеграцією. Фізична культура і спорт, як інтегральні частини соціального життя, володіють потужним потенціалом для розв'язання цих комплексних проблем, є ефективним інструментом, що сприяє відновленню ментального здоров'я та соціального благополуччя. Заняття спортом виступають критичним каталізатором переходу від травматичного досвіду до повноцінного цивільного життя, формуючи стійкий фундамент для успішної соціальної адаптації та особистісного зростання. У цьому контексті дослідження ефективних і науково обґрунтованих методів реабілітації і реінтеграції набувають особливого значення. **Мета статті** — проаналізувати

Abstract.

In the context of modern military conflicts, the issue of social adaptation and psychological rehabilitation of veterans is among the most important challenges facing society and the state. The return of military personnel to civilian life is accompanied by numerous difficulties, including physical injuries, psychological and emotional disorders — particularly post-traumatic stress disorder (PTSD) — as well as obstacles in restoring social ties and achieving professional reintegration. Sports and physical activity, as an integral part of social life, hold significant potential for addressing these complex challenges and serve as an effective tool for restoring mental health and social well-being. Engagement in sports acts as a critical catalyst in the transition from traumatic experience to a full civilian life, establishing a solid foundation for successful social adaptation and personal growth. In this context, research into effective and evidence-based methods of rehabilitation and reintegration gains particular importance. The **aim** of this article was to review and analyze academic sources on the issue of veteran reintegration through sports and physical activity.

літературні джерела, присвячені проблемі реінтеграції ветеранів засобами фізичної культури та спорту.

Висновки. Аналіз іноземних й українських наукових джерел демонструє, що фізична культура та спорт є високоефективним інструментом для комплексної реабілітації та реінтеграції ветеранів і ветеранок. Зокрема, командні види спорту, фітнес-технології та екстремальні види активності сприяють відновленню соціальних зв'язків, формуванню почуття значущості й успішній адаптації до мирного життя. Отже, розвиток адаптивного спорту й спеціалізованої інфраструктури є ключовим завданням для держави та громадських організацій.

Ключові слова: адаптивний спорт, ветерани війни, реінтеграція, фізична культура і спорт.

Conclusions. An analysis of both foreign and domestic academic sources demonstrates that sports and physical activity represent a highly effective means of comprehensive rehabilitation and reintegration for veterans. In particular, team sports, fitness programs, and extreme activities contribute to the restoration of social ties, the development of a sense of significance, and successful adaptation to civilian life. Thus, the development of adaptive sports and specialized infrastructure stands as a key task for the state and civil society organizations.

Keywords: adaptive sports, war veterans, reintegration, physical culture and sports.

Вступ. У реаліях сучасних збройних конфліктів проблематика порушень здоров'я та інвалідизації серед військовослужбовців є ключовим викликом для суспільства й держави, що потребує системної уваги державних інституцій і наукової спільноти. На тлі повномасштабної агресії Україна стикається з безпрецедентною кількістю ветеранів, які потребують комплексної реінтеграції. Особливо актуальним є розроблення й упровадження інноваційних реінтеграційних технологій на основі фізичної культури та спорту, що адаптовані до специфічних потреб ветеранів. Тож розроблення й практична імплементація програм реінтеграції ветеранів засобами фізичної культури та спорту є актуальним завданням, що має не лише академічне, а й глибоке соціальне значення. Воно сприяє індивідуальному благополуччю ветеранів, а також зміцненню стійкості та гуманістичних цінностей усього суспільства. Варто зазначити, що ставлення до цієї категорії осіб зазнало суттєвих змін, і на сьогодні, за твердженням заступника міністра у справах ветеранів України Руслана Приходько, ветеранський спорт — це не додатковий проєкт, а повноцінний компонент державної політики відновлення, важлива

частина комплексної моделі підтримки ветеранів. Він виступає реальним інструментом реінтеграції, потужною інвестицією в здоров'я, силу та майбутнє. Тож його слід розвивати на всіх рівнях для формування стійкого й сильного суспільства [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження в Україні свідчать про те, що особливу увагу треба звертати на потреби у фізичній і психологічній реабілітації, а також на потреби реінтеграції та соціалізації ветеранів у суспільство через створення можливостей для саморозвитку, навчання й зайнятості після звільнення зі служби. Науковці зазначають, що для задоволення цих потреб ветеранів війни, учасників бойових дій дієвим й ефективним інструментом успішної соціалізації, який сприяє фізичній реабілітації, психічному та емоційному відновленню й благополуччю, виступає адаптивний спорт [13]. Він сприяє розкриттю фізичних здібностей, повноті відчуттів від життя, умінню володіти своїм тілом, тим самим полегшуючи процеси соціальної інтеграції і адаптації ветеранів війни та учасників бойових дій до умов мирного життя, соціальної взаємодії, формування особистісних якостей під час подолання нових викликів. Адаптивний спорт є важливою

складовою частиною цілого комплексу заходів, спрямованих на відновлення здоров'я, психоемоційного стану й працездатності [4]. Аналіз літератури свідчить про популярність різних видів спорту й фізичної культури серед військовослужбовців — учасників бойових дій (УБД), які потребують цілеспрямованого впливу реабілітаційних засобів. Коло вподобань ветеранів надзвичайно широке й охоплює шахи, дартс, армрестлінг, більярд, плавання, легку атлетику, ігрові види спорту, туризм, і навіть екстремальні й технічні види спорту [7]. Проте дослідники Т. А. Кропивницька (2024), А. М. Одерів, С. В. Романчук, Людовік Т. В. та ін. (2024) стверджують, що інтеграції ветеранів війни та учасників бойових дій з інвалідністю в соціальне середовище засобами фізичної культури і спорту перешкоджають значні та нерозв'язні на сьогодні проблеми, зокрема забезпечення доступності об'єктів спорту, залучення кваліфікованих спеціалістів і розроблення заходів із формування мотивації до занять фізичною культурою та спортом ветеранів з інвалідністю тощо [7, 10]. Актуальним питанням для нашої держави є пошук ефективних механізмів залучення ветеранів війни до фізкультурно-спортивної реабілітації та регулярних занять спортом.

Мета дослідження — знайти й проаналізувати літературні джерела на предмет дослідження проблеми реінтеграції ветеранів засобами фізичної культури і спорту.

Методи дослідження. У ході дослідження використано теоретичний метод аналізу наукових джерел, наукової і методичної літератури.

Результати дослідження. Участь у збройних конфліктах і війнах громадян різних країн упродовж багатьох років спонукала науковців до пошуку різних напрямів і засобів реабілітації, можливостей реінтеграції в суспільство ветеранів і ветеранок. Розмаїття форм і засобів фізичної культури та спорту, що є ефективними в процесі реінтеграції ветеранів, дає змогу кожному ветеранові обрати для себе вид рухової активності або спорту, урахувуючи його особливості, власні можливості й уподобання. Завдяки аналізу іноземних джерел пошукової системи Google Scholar виявлено достатньо велику кількість досліджень, які

здійснили науковці різних країн світу впродовж багатьох десятиліть, присвячених використанню фізичної культури, спорту для рекреації, реабілітації та реінтеграції ветеранів війни. Зокрема Caddick N., Smith B. (2014) дійшли висновку про терапевтичну цінність фізичної культури і спорту для психологічного благополуччя ветеранів бойових дій, а також про те, що фізична культура і спорт дають підґрунтя для особистісного зростання ветеранів бойових дій після отримання інвалідності або психологічної травми [19].

Численні дослідження іноземних науковців доводять позитивний вплив різноманітної фізичної активності в умовах природного середовища, рекреації, фізкультурно-спортивної діяльності на якість життя ветеранів і ветеранок, їхній психоемоційний стан, соматичне здоров'я, поліпшення процесів реінтеграції в суспільство, на стан військових ветеранів, які страждають від посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [16–18, 20, 21]. Позитивний вплив фахівці визначають не тільки від систематичних занять адаптивними фізичною культурою і спортом, а навіть від участі ветеранів війни в одноденних спортивно-масових заходах. Так, у дослідженнях Sidiropoulos A., Glasberg J., Moore T., Nelson L., Maikos J. (2022) доведено терміновий позитивний ефект від участі ветеранів війни з різними видами інвалідності в одноденному заході з адаптивного каякінгу та вітрильного спорту, що вплинула на їхнє сприйняття власного загального стану здоров'я, якості життя та соціального благополуччя. Адаптивні види спорту, інноваційний підхід до задоволення унікальних фізичних і психосоціальних потреб ветеранів з інвалідністю засобами фізичної активності дедалі ширше використовують як інструмент реабілітації для поліпшення якості життя ветеранів [23].

В Україні останнім часом зросла увага до проблеми залучення ветеранів війни з інвалідністю до занять фізичною культурою і спортом. Адже кількість ветеранів зростає, а систематичні заняття фізичною культурою і спортом, участь у спортивних заходах дають змогу їм підтримувати фізичну форму, відновити соціальні зв'язки та подолати психологічні наслідки війни. Заняття фізичною

культурою і спортом допомагають ветеранам з інвалідністю відчувати себе повноцінними членами суспільства, виходячи за межі стереотипного сприйняття, підвищити самооцінку й повернути віру у власні сили, що сприяє їх успішній реінтеграції в мирне життя та професійній самореалізації. Крім того, розвиток адаптивного спорту передбачає створення належної інфраструктури й підтримку ветеранів, перетворюючи їхній бойовий досвід і волю до перемоги на нові спортивні досягнення.

У нашому сьогоденні дослідники С. Ружицька (2023), А. Одерів зі співавт. (2024), М. Литовченко (2024), О. Базильчук (2025), М. Кожокар (2025) та інші наголошують на важливості розвитку адаптивних видів спорту, створення спеціалізованої інфраструктури та проведення спортивних змагань для ветеранів, бо це є одним із ключових завдань для держави та громадських організацій. Адже адаптивний спорт — це потужний інструмент соціалізації і реабілітації ветеранів із фізичними травмами, що сприяє їхньому фізичному, психологічному та соціальному розвитку. Залучення до спортивної діяльності дає змогу ветеранам відчувати підтримку однодумців, розширювати коло соціальних контактів і відновлювати почуття власної значущості [1, 9].

Науковці О. Юденко (2018–2022), О. Омельчук, Є. Тимошина, В. Мельничук (2021) доводять важливість залучення ветеранів і ветеранок до участі в командних видах спорту, спортивних іграх, як-от баскетбол на візках і волейбол сидячи, у новітніх формах комбінованих ігор, зокрема футболі-гольфі. Визначено особливості використання спортивних ігор як засобу корекції стресостійкості військовослужбовців із наслідками бойової травми. Завдяки заняттям командними видами спорту, спортивними іграми у ветеранів відбувається зменшення проявів ПТСР, депресивних станів, поліпшення якості життя, підвищення соціальної адаптації до нових умов повсякденної і професійної діяльності, відновлення втрачених комунікативних навичок, проявляється схильність до роботи в команді [8, 15]. Тренування й змагання в командних видах адаптивного спорту полегшують установаження нових соціальних контактів та обмін досвідом, що

є важливим для психологічної підтримки, сприяють більшій відкритості до спілкування. Автори також наголошують на позитивному ефекті від активної реабілітації ветеранів засобами інноваційних фітнес-технологій [8].

У дослідженнях О. Юденко, В. Фурдика (2025) ґрунтовно висвітлено особливості формування системи адаптивного спорту ветеранів війни й військовослужбовців із наслідками бойової травми на основі силових вправ та елементів кросфіту з використанням тренажерного обладнання й інвентарю. Отримані результати дослідження доводять позитивний вплив цих вправ на відновлення фізичних якостей, їхнє сприяння максимальному збереженню рухових умінь і навичок, а також підтриманню на оптимальному рівні функціонування всіх органів та систем організму ветеранів війни з інвалідністю. Нерідко бажання ветеранів займатися конкретними видами рухової активності, спорту ґрунтуються на їхньому попередньому руховому досвіді. Так, військовослужбовці, що у своїй підготовці до військово-професійної діяльності до отримання бойових травм використовували гірську підготовку (Семенова Н., Шевяков М., 2024), можуть виявити бажання продовжити займатися різними видами туризму. Серед популярних, ефективних і малобюджетних напрямів психофізичної реабілітації фахівці виокремлюють спортивно-оздоровчий туризм, який уже багато років використовують у процесі реабілітації і реінтеграції ветеранів антитерористичної операції (АТО) та російсько-української війни [6]. У дослідженнях М. Тимошук (2020) спортивне орієнтування розглядається як ефективна складова комплексної фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів-військовослужбовців [8].

Слід зазначити, що екстремальні види спорту також набувають популярності серед військовослужбовців з наслідками бойової травми, ветеранів. Дослідження науковців О. Юденко, В. Білошицького, М. Ляшука (2021) доводять ефективність екстремальних видів спорту в подоланні невпевненості ветеранів у власних силах, відновленні самоповаги, цілеспрямованості, підвищенні мотивації досягати результату й успіху в руховій діяльності тощо; формуванні потреби

в значних фізичних зусиллях як обов'язкової умови самовдосконалення; профілактиці депресії, тривожності; формуванні відчуття повноцінного життя.

Аналіз численних досліджень іноземних та українських науковців дає підстави стверджувати, що немає об'єктивно недоступних видів спорту для військовослужбовців із наслідками бойової травми, ветеранів. Головною передумовою ефективного залучення є забезпечення адаптованого середовища, що передбачає модифікацію правил, розроблення спеціалізованого інвентарю, архітектурну доступність спортивних споруд і використання спеціальних методичних підходів до фізичної підготовки. Вибір спортивної дисципліни для ветеранів — це завжди індивідуальний процес, який залежить від низки чинників. Насамперед урахують характер і вид інвалідності / травми, поточний етап реабілітації, а також реальний рівень фізичних можливостей та загальний стан організму. Не менш важливими є особисті вподобання ветерана, його попередній досвід занять фізичною культурою і спортом.

Отже, в умовах, коли воєнні конфлікти завдають численних тілесних і душевних ран, питання ефективної фізичної та психологічної реабілітації, реінтеграції, соціалізації ветеранів набувають критичного значення. З огляду на збройну агресію Росії Україна взяла курс на розроблення й запровадження інноваційних програм, що ґрунтуються на адаптивній фізичній

культури та спорті, щоби забезпечити всебічне відновлення своїх героїв.

Висновки.

Аналіз іноземних та українських наукових джерел демонструє, що фізична культура й спорт є високоефективним інструментом для комплексної реабілітації та реінтеграції ветеранів і ветеранок. Дослідження підтверджують, що заняття фізичною культурою і спортом позитивно впливають на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя, допомагаючи ветеранам з інвалідністю відновлювати фізичні функції, долати наслідки ПТСР і депресивні стани, підвищувати самооцінку й повертати віру у власні сили. Зокрема, командні види спорту, фітнес-технології та екстремальні види спорту сприяють відновленню соціальних зв'язків, формуванню почуття значущості й успішній адаптації до мирного життя. У зв'язку з цим розвиток адаптивного спорту й спеціалізованої інфраструктури є важливим завданням для держави та громадських організацій.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. З урахуванням зростання кількості ветеранів, що потребують реабілітації, подальші дослідження доцільно спрямовувати в таких напрямках: створення персоналізованих програм, що враховуватимуть не лише фізичні обмеження, а й попередній досвід, особисті вподобання ветеранів; науково-методичне обґрунтування персоналізованих програм із подальшою практичною імплементацією на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базильчук, О. (2025). Роль адаптивного спорту у соціалізації ветеранів із фізичними травмами. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2(1), 242–247. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).96](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).96)
2. Бойко, У. Р., & Передерій, А. В. (2024). Формування мотивації до занять спортом ветеранів російсько-української війни: постановка проблеми. У *Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних Сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України*. (с. 432–434). Національний університет оборони України.
3. Ветеранський спорт як державна політика: думка Мінветеранів (2024). *Українська правда*. <https://life.pravda.com.ua/columns/>

REFERENCES

1. Bazylchuk, O. (2025). The role of adaptive sports in the socialization of veterans with physical injuries. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2(1), 242–247. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).96](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).96)
2. Boiko, U. R., & Perederii, A. V. (2024). Forming motivation to engage in sports among veterans of the Russian-Ukrainian war: stating the problem. *Current trends and prospects for the development of physical training and sports in the Armed Forces of Ukraine, Law enforcement agencies, rescue and other special services on the path to Ukraine's Euro-Atlantic integration* (s. 432–434). National Defence University of Ukraine.
3. Veterans' sports as state policy: the opinion of the Ministry of Veterans Affairs. (2024). *Ukrainska pravda*. <https://life.pravda.com.ua/columns/>

- [veteranskiy-sport-yak-derzhavna-politika-dumka-minveteraniv-309015/](#)
4. Кашуба, А. А., Ковальський, В. В., Годлевський, П. М., & Бовсунюк, Д. В. (2024). Соціальна інтеграція та адаптація ветеранів та учасників бойових дій в процесі занять адаптивним спортом. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 179(6), 113–117.
 5. Кожокар, М. (2025). Invictus Games: медико-соціальний аспект реабілітації військових через спортивні змагання «Ігри Нескорених». *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 1(1), 13–18. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).1](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).1)
 6. Коллегаєв, М. Ю. (2024). Особливості та перспективи реабілітації ветеранів війни засобами спортивно-оздоровчого туризму в Україні. *Фізичне виховання та спорт*, (1), 155–161. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-21>
 7. Кропивницька, Т. А. (2024). Види спорту для фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни: аналіз міжнародної та вітчизняної практики. *Sport Science Spectrum*, (3), 46–51. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-3-7>
 8. Корнієнко О., Петрачков О., Шемчук В., Вербин Н., Юденко О., & Черенок Є. (2023). *Легка атлетика та прискорене пересування: навч. посіб.* Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.
 9. Литовченко, М. А. (2024). Адаптивний спорт як напрям реабілітації та соціалізації ветеранів. *У Молодий вчений: сучасні тенденції формування та збереження здоров'я людини: зб. тез VII Всеукр. молод. наук.-практ. конф. з міжнар. участю* (с. 165–170). Харківська державна академія фізичного виховання.
 10. Одеров, А. М., Романчук, С. В., Людовик, Т. В., Лавриненко, О. С., Лещинський, О. В., Матвейко, О. М., & Панькевич, Я. А. (2024). Теоретичні підходи до проблеми інтеграції військовослужбовців з обмеженими можливостями здоров'я в суспільство. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 10(183), 153–156.
 11. Ружицька, С. (2023). *Стратегія соціальної адаптації ветеранів війни на прикладі створення публічного спортивного простору* [Магістерська робота]. Український католицький університет.
 12. Семенова, Н. & Шевяков, М. (2024). Гірська підготовка військовослужбовців Збройних Сил України. *У Альтернативний туризм: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (с. 302–304). Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського.
 13. Чепіга, Л. П., Максименко, А. В., Карпенко, Є. В., & Харченко, С. В. (2024). *Реінтеграція ветеранів (в тому числі з інвалідністю): повернення військових до повноцінного життя: метод. рек.* ХНУВС.
 4. Kashuba, A. A., Kovalskiy, V. V., Hodlevskiy, P. M., & Bovsunyuk, D. V. (2024). Social integration and adaptation of veterans and participants of combat actions in the process of engagement in adaptive sports. *Scientific Journal of the Drahomanov Ukrainian State University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, 179(6), 113–117.
 5. Kozhokar, M. (2025). INVICTUS GAMES: The medical and social aspect of rehabilitation of military personnel through the invictus games sporting events. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 1(1), 13–18. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).1](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).1)
 6. Kollehaiev, M. Yu. (2024). Features and prospects of rehabilitation of war veterans by means of sports and recreational tourism in Ukraine. *Physical Education and Sport*, (1), 155–161. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2024-1-21>
 7. Kropyvnytska, T. A. (2024). Sports for the physical and sports rehabilitation of war veterans: analysis of international and domestic practice. *Sport Science Spectrum*, (3), 46–51. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-3-7>
 8. Korniienko, O., Petrachkov, O., Shemchuk, V., etc. (2023). *Athletics and accelerated movement: navch. posib.* Ivan Chernyakhovskyi National Defense University of Ukraine.
 9. Lytovchenko, M. A. (2024). Adaptive sports as a means of rehabilitation and socialization for veterans. *Young scientist: current trends in the formation and preservation of human health: collection of abstracts of the VII All-Ukrainian Youth Scientific and Practical Conference with international participation* (p. 165–170). Kharkiv State Academy of Physical Culture.
 10. Oderov, A. M., Romanchuk, S. V., Liudovyk, T. V., Lavrynenko, O. S., Leshchynskiy, O. V., Matveiko, O. M., & Pankevych, Ya. A. (2024). Theoretical approaches to the problem of integration of servicemen with disabilities into society. *Scientific Journal of Drahomanov Ukrainian State University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*, 10(183), 153–156.
 11. Ruzhytska, S. (2023). *Strategy for the social adaptation of war veterans using the example of creating a public sports space* [Master's thesis]. Ukrainian Catholic University.
 12. Semenova, N. & Sheviakov, M. (2024). Mountain training for servicemen of the Armed Forces of Ukraine. *Alternative tourism: materials from the Third All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation* (p. 302–304). Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture.
 13. Chepiha, L. P., Maksymenko, A. V., Karpenko, Ye. V., & Kharchenko, S. V. (2024). *Reintegration of veterans (including those with disabilities): returning military personnel to a full life: method. rec.* Kharkiv National University of Internal Affairs.
 14. Yudenko, O. V. & Furdyk, V. D. (2025). Retrospective analysis of the formation of the adaptive sports

14. Юденко, О. В. & Фурдик, В. Д. (2025). Ретроспективний аналіз формування системи змагань адаптивного спорту ветеранів війни в Україні (на матеріалі силових видів спорту та кросфіту). *Педагогічна Академія: наукові записки*, (20).
15. Юденко, О. В., Шапіро, С. О. & Юденко, Ю. М. (2020). Показники задоволеністю якістю життя у ветеранів АТО / ООС, з наслідками бойової травми, які займаються спортивними іграми. *У European scientific discussions. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference* (с. 456–466). *Potere della ragione Editore*.
16. Baird, S. O., et al. (2018). Physical Activity and Community Engagement (PACE) to facilitate community reintegration among returning veterans: Study protocol for a randomized controlled trial. *Contemporary Clinical Trials Communications*, 11, 136–141.
17. Brittain, I., & Green, S. (2016). Disability sport is going back to its roots: Rehabilitation of military personal receiving sudden traumatic disabilities in the 20-first century. *У Paralympics and Disability Sport* (р. 72–92).
18. Brittain, I., & Hutzler, Y. (2009). A social-historical perspective on the development of sports for persons with physical disability in Israel. *Sport in Society*, 12(8), 1075–1088.
19. Caddick, N., & Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*, 15(1), 9–18.
20. Jones, D. W. (2021). *Post-traumatic stress disorder; an exploration into military veterans' views on the benefits of sports and physical activity on their mental wellbeing* [PhD Dissertation]. University of Gloucestershire.
21. Lundberg, N., et al. (2011). Outcomes of adaptive sports and recreation participation among veterans returning from combat with acquired disability. *Therapeutic Recreation Journal*, 45(2), 105–120.
22. Lundberg, N., et al. (2016). Female veterans' involvement in outdoor sports and recreation: A theoretical sample of recreation opportunity structures. *Journal of Leisure Research*, 48(5), 413–430.
23. Sidiropoulos AN, Glasberg JJ, Moore TE, Nelson LM, Maikos JT (2022) Acute influence of an adaptive sporting event on quality of life in veterans with disabilities. *PLoS ONE*17(11): e0277909. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0277909>
- competition system for war veterans in Ukraine (based on strength sports and CrossFit). *Pedagogical Academy: Scientific Notes*, (20).
15. Yudenko, O. V., Shapiro, S. O. & Yudenko, Yu. M. (2020). Indicators of satisfaction with quality of life among ATO / JFO veterans with combat trauma who participate in sports. In *European scientific discussions. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference* (с. 456–466). *Potere della ragione Editore*.
16. Baird, S. O., Metts, C., Conroy, H. E., Rosenfield, D., & Smits, J. A. J. (2018). Physical Activity and Community Engagement (PACE) to facilitate community reintegration among returning veterans: Study protocol for a randomized controlled trial. *Contemporary Clinical Trials Communications*, 11, 136–141.
17. Brittain, I., & Green, S. (2016). Disability sport is going back to its roots: Rehabilitation of military personal receiving sudden traumatic disabilities in the 20-first century. *У Paralympics and Disability Sport* (р. 72–92).
18. Brittain, I., & Hutzler, Y. (2009). A social-historical perspective on the development of sports for persons with physical disability in Israel. *Sport in Society*, 12(8), 1075–1088.
19. Caddick, N., & Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*, 15(1), 9–18.
20. Jones, D. W. (2021). *Post-traumatic stress disorder; an exploration into military veterans' views on the benefits of sports and physical activity on their mental wellbeing* [PhD Dissertation]. University of Gloucestershire.
21. Lundberg, N., et al. (2011). Outcomes of adaptive sports and recreation participation among veterans returning from combat with acquired disability. *Therapeutic Recreation Journal*, 45(2), 105–120.
22. Lundberg, N., et al. (2016). Female veterans' involvement in outdoor sports and recreation: A theoretical sample of recreation opportunity structures. *Journal of Leisure Research*, 48(5), 413–430.
23. Sidiropoulos, A. N., Glasberg, J. J., Moore, T. E., Nelson, L. M., & Maikos, J. T. (2022). Acute influence of an adaptive sporting event on quality of life in veterans with disabilities. *PLoS ONE*17(11): e0277909. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0277909>

Стаття надійшла до редколегії 25.09.2025

Прийнята до друку 11.12.2025

Підписана до друку 26.12.2025

Євгеній ПРИСТУПА,

<https://orcid.org/0000-0001-7862-4567>

e-mail: evgenprystupa@gmail.com

Наталія СЕМЕНОВА,

<https://orcid.org/0000-0002-0539-2176>

e-mail: semen.nataliia@gmail.com

Орест ГІЛЕТА

e-mail: orest.gileta@gmail.com